

Galasi Péter

A középfokú szakképzésből kikerülők pályakövetési rendszerének (KSZPR) koncepciója¹

Az oktatási kibocsátás méretének és szerkezetének a munkaerő-piaci kereslettel történő összehangolása a modern gazdaságok egyik fontos kihívása. Az összehangolás egyik fontos eleme, illetve eszköze az iskolából kikerülő egyének iskolai, illetve munkaerő-piaci életpályájának vizsgálata. Egy működő pályakövetési rendszer mind az oktatáspolitikai döntésekben érintettek, mind az iskola- és pályaválasztás előtt álló fiatalok számára információkat szolgáltat adott képzési program munkaerő-piaci értékéről és általában a képzési programok munkaerő-piaci sikerességéről.

A középfokú szakképzés pályakövetési rendszere (KSZPR) a szakiskolákból és a szakközépiskolákból kilépő fiatalok munkaerő-piaci életpályájának megfigyelésére irányul. A KSZPR longitudinális jellegű, azaz az életpálya egyéni szintű követését jelenti. Keresztmetszeti megfigyelésekhez képest az egyéni szintű követés legfontosabb előnye, hogy nem csupán az adott népesség szerkezetében az időben bekövetkező szerkezeti változásokat, hanem a szerkezeti átalakulás mögött meghúzódó egyéni elmozdulásokat is képes kezelni.

A KSZPR elsődleges célja tehát adott oktatási programok munkaerő-piaci sikerességének vizsgálata. A munkaerő-piaci sikeresség alapján dönthető el ugyanis, hogy adott képzési programok milyen mértékben felelnek meg az aktuális munkaerő-piaci keresletnek,

¹ Nem feladatunk a pályakövetéssel kapcsolatos különféle, az államigazgatásban született elgondolások elemzése. Egyetlen előzetes megjegyzést azonban helyénvalónak gondolunk. Különböző államigazgatási dokumentumok ellentmondásosan foglalnak állást a pályakövetés megvalósíthatóságának jelenlegi feltételeit illetően. Egyes jogszabály-előkészítő dokumentumtervezetek (például: Előterjesztés államigazgatási egyeztetésre a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról. Budapest, 2007. március) azt a benyomást keltik, hogy a pályakövetés kialakításához és működtetéséhez nem szükségesek célzott adatfelvételek, továbbá, hogy a képzésről/iskolázásról az államigazgatásban esetlegesen rendelkezésre álló adatok elégségesek a munkaerő-piaci sikeresség méréséhez. Más dokumentumokból azonban kiolvasható, hogy az egyes államigazgatási adatbázisok jelenlegi állapota, illetve egyéni szintű összekapcsolásuk megoldatlansága miatt valójában egyik feltétel sem áll fenn (például Rugalmas képzés. A szakképzés és felnőttképzés rendszerének összehangolt fejlesztése a munkaerő versenyképességének javításáért. TISZK_ZH_20070306.DOC).

következésképpen ennek alapján lehetséges a képzési programok kibocsátási arányai és a munkaerő-piaci kereslet közötti eltérések feltárása.

A munkaerő-piaci sikeresség két legfontosabb indikátora a munkaerő-piaci státusz és a kereset. Ezek mellett a munkaerő-piaci sikerességet befolyásolja az egyén teljes képzéstörténete (a munkaerőpiacra lépés után képzés révén szerzett készségek), továbbá az egyén iskolában és iskolán kívül szerzett általános készségei (jelenleg: elsősorban a nyelvtudás, illetve a számítógép-használattal kapcsolatos ismeretek/készségek). Hasonlóképpen lényeges – bár a munkaerő-piaci életpálya elején e tényező szerepe elhanyagolható lehet - az egyén munkaerőpiacon felhalmozott gyakorlati tapasztalata is (munkaerő-piaci gyakorlat). Amennyiben a képző intézmények képzési programjai között minőségi eltérések vannak, akkor az életpálya kezdetén a munkaerő-piaci sikerességet ugyancsak befolyásolja, hogy az egyén mely képző intézményből került ki. A munkaerő-piaci sikeresség ezen túlmenően függ az aktuális munkáltató jellemzőitől is (például vállalatméret, ágazat, stb.).

A KSZPR a fentieknek megfelelően minimálisan az alábbi információkat tartalmazza egy-egy megfigyelt személyre:²

Személyes jellemzők (nem, kor)

Elérhetőségek (lakcím, telefonszám, e-mail cím)

Képző intézmény

Tanulmányi eredmény a képző intézményben

Induló szakképzettség

Szakképzés-történet

Továbbtanulás-történet

Nyelvtudás, nyelvtanulás

Számítógépes ismeretek

Munkaerő-piaci státusz (foglalkoztatott, munkanélküli, tanuló, egyéb inaktív)

Foglalkozás

Beosztás

Kereset

Munkaidő

Munkarend

Munkáltatói jellemzők (ágazat, méret, tulajdoni jellegzetességek)

Munkaerő-piaci gyakorlat (összeségében, egy-egy munkáltatónál szerzett)

² A Melléklet részletesebb információkat tartalmaz, lásd: Kérdőív vázlat-minták.

A KSZPR keretében megfigyelt populáció a szakiskolák és a szakközépiskolák nappali tagozatáról kilépő, adott évjáráthoz tartozó fiatalok összessége. Az adott évjáráthoz (kohorszhoz) tartozó populációt több alkalommal/több időpontban kell megkérdezni, hogy az életpályáról használható információkhoz jussunk. Ahhoz, hogy életpálya-követésről beszélhessünk, adott évjárat megkérdezésére legkevesebb négy alkalommal kell sor kerüljön. Adott évjáratot célszerű először a szakiskolai, szakközépiskolai tanulmányok utolsó évében megkérdezni, s ekkor lehetséges a legfontosabb (induló) alapadatok rögzítése. Másodszor (a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően) az adott évjáratot a végzést követő 14.-16. hónapban kell megkérdezni – ekkor ugyanis már vélhetőleg véget ért a végzést követő esetleges bizonytalanság szakasza. A második és a harmadik, valamint a harmadik és a negyedik alkalom között ugyancsak célszerű egy-egy naptári évet kihagyni. Ebben a szerkezetben a KSZPR-ben a szakképzési rendszerből kilépők a kilépéstől számított 38-40 hónapig követhetők. A második megfigyeléstől kezdődően a kérdezéskori helyzet rögzítése mellett az aktuális és az előző megfigyelés közötti változások is rögzítendők.³

Kérdés, hogy a KSZPR a teljes évjárat követését, vagy csupán a nappali oktatás rendszeréből kilépő hányadának követését célozza-e meg. Feltehető ugyanis, hogy az évjárat egy (előre nem ismert) része a középfokú szakképzésből kilépve vagy éppenséggel továbbra is a középfokú szakképzési rendszerben maradva nappali tagozaton továbbtanul. A teljes évjárat követése mellett szól, hogy a továbbtanulók száma és képzettségi szerkezete alapján következtetések vonhatók le arra nézve, hogy a középfokú szakképzés kibocsátásának mekkora hányada és mely szakképzettségi csoportokban jelent a végzést követően tényleges (effektív) munkaerő-piaci kínálatot.

További kérdés, hogy a teljes populáció minden egyes egyénének követésére kerüljön-e sor, vagy elegendő egy viszonylag nagyméretű reprezentatív minta életpályájának vizsgálata. Ez elsődlegesen a rendelkezésre álló erőforrások függvénye. Ugyanakkor minimálisan két szempontot célszerű mérlegelni: egyfelől milyen módon lehet a populációból (reprezentatív) mintát venni, másfelől mekkora minimális elemszám szükséges ahhoz, hogy a képző intézmények outputjai is vizsgálhatók legyenek. Hasonlóképpen megfontolást igényel a válaszadási arányok, valamint a követés során megfigyelt lemorzsolódás alakulása is. Bármely opció mellett döntünk, mindenképpen nagymintás, következőképpen igen költséges felvételekről van szó. Amennyiben megfelelő erőforrások állnak rendelkezésre, a teljes

³ Lásd a Mellékletben szereplő kérdőív vázlat-mintákat.

populáció minden egyes egyénét célszerű követni.

A kérdezés technológiája a jelenlegi információs/informatikai feltételek mellett papíralapú önkitöltős kérdőívvel oldható meg. Az esetlegesen alacsony válaszadási arányra való tekintettel célszerű egy emlékeztetőt is beiktatni (az emlékeztető azt jelenti, hogy a választ nem adókat a kérdőívvel még egyszer megkeressük). Elvileg elképzelhető minden egyes egyén követése a rendelkezésre álló államigazgatási/adminisztratív adatbázisokban – ekkor semmiféle célzott kérdezésre nem volna szükség. Ehhez azonban legalább két feltételnek kell teljesülnie: 1. az egyének minden adatbázisban ugyanazzal az azonosítóval rendelkezzenek, 2. az egyes adatbázisok információi egyéni szinten összekapcsolhatók legyenek. Jelenleg nem látható, hogy e feltételek megvalósulására a jövőben mikor kerülhet sor.

Egy-egy évjárat követésének legfontosabb jellegzetességei a fentiek alapján a következőkben foglalhatók össze:

Populáció	a középfokú szakképzés nappali tagozatáról kilépők
Minta	teljes populáció
Kérdezési technológia	papíralapú önkitöltős kérdés, egy emlékeztetővel
A megfigyelések száma	4
A megfigyelések ütemezése	
1. megfigyelés	a tanulmányok utolsó évében
2. megfigyelés	a végzést követő 14-16. hónapban
3. megfigyelés	a 2. megfigyelést követő 12. hónapban
4. megfigyelés	a 3. megfigyelést követő 12. hónapban
A követés időtávja	38-40 hónap

Egy működő életpálya-követési rendszerben természetesen nem csupán egyetlen évjáratot, hanem egymást követő évjáratokat figyelünk meg. Több évjárat megfigyelése esetén a KSZPR arra is lehetőséget ad, hogy a munkaerő-piaci keresletben és a kínálatban bekövetkezett változásokat nyomon követhessük. A kérdés, hogy milyen gyakorisággal kövessék egymást a megfigyelt évjáratok. Ez elsődlegesen attól függ, hogy a munkaerő-piaci kereslet szerkezetében a jövőre nézve mennyire dinamikus változásokat prognosztizálunk. Ha a gyors szerkezeti átrendeződés valószínűségét alacsonynak tekintjük, akkor elegendő minden harmadik évjárat megfigyelése.

Ha egy-egy évjáratot a fentieknek megfelelően figyelünk meg, és minden harmadik évjárat megfigyelésére kerül sor, akkor az első két megfigyelt évjárat megfigyeléseinek ütemezése a következőképpen fest (feltételezve, hogy a második megfigyelés a végzést követő 14. hónapban történik meg):

Évjáratok	Megfigyelések	A KSZPR indulásától eltelt naptári idő (hónap)							
		0	14	26	36	38	50	62	74
1. évjárat	1. megfigyelés	x							
	2. megfigyelés		x						
	3. megfigyelés			x					
	4. megfigyelés					x			
2. évjárat	1. megfigyelés				x				
	2. megfigyelés						x		
	3. megfigyelés							x	
	4. megfigyelés								x

Melléklet: Kérdőív-vázlat-minták

KÉRDŐÍV

a (évben) tanulmányok utolsó évében

(első megfigyelés)

1. Azonosító
2. Neve, telefonszáma
3. Születési éve
4. Neme
5. Az oktatási intézmény neve és címe:
6. A képzési program megnevezése:
7. Tanulmányi eredmény(ek):
8. Továbbtanulási tervek:

KÉRDŐÍV

a évben a középfokú szakképzési rendszerből kilépőkről

(második megfigyelés)

Azonosító:

1. Megszerezte-e a középfokú szakképzettségét és/vagy érettségizett-e ott, ahol az elmúlt évben tanult
 2. Ha nem szerezte meg , jelenleg folytatja-e ugyanazokat a tanulmányokat, mint egy évvel korábban
 3. Ha nem szerezte meg , de nem is folytatja tanulmányait mi az oka
 4. Ha nem szerezte meg, de nem is folytatja tanulmányait, tervezi-e, hogy be fogja fejezni
 5. Ha megszerezte a végzettséget a feltüntetett végzettség/szakképzettség
 6. A diplomát kiállító oktatási intézmény neve
 7. Diplomájának szintje
 8. Jelenlegi munkaerő-piaci státusza [alkalmazott; vállalkozó/önfoglalkoztató; munkanélküli ; katonai szolgálatot teljesít ; nappali tagozaton tanul ; gyesen/ gyeden van ; háztartásbeli , egyéb]
 9. Ha nincs kereső foglalkozása miben látja ennek okát [keres, de nem talált ; jobban jár, ha nem dolgozik ; nincs állás a környéken ; nincs a képzettségének megfelelő állás ; inkább alkalmi munkát végez; nem szorul rá anyagilag ; nappali tagozaton tanul tovább ; egészségi okokból ; családi okokból; egyéb okokból]
 10. Ha jelenleg *nappali tagozaton* tanul az intézmény megnevezése
 11. A képzés formája (alapképzés , felsőfokú oklevéllel rendelkezők számára hirdetett képzés, akkreditált szakképzés)
 12. Szakja
 13. Állami finanszírozású vagy önköltséges helyen tanul-e
 14. Ha jelenleg alkalmazott munkaviszonya jellege [állandó jellegű, meghatározatlan időtartamú ; állandó jellegű, meghatározott időtartamú; megbízás jellegű ; alkalmi/időszakos]
 15. Ha alkalmazott vagy vállalkozó, mi a vállalata fő tevékenysége
 16. Ha alkalmazott vagy vállalkozó, vállalata telephelye
 17. Hányan dolgoznak vállalatánál [10 fő vagy kevesebb; 11-50 fő; 51-100 fő; 101-500 fő; 501-1000; 100 főnél több]
- Foglalkozásának, munkakörének megnevezése

18. Jelenlegi foglalkozása, munkaköre a szakképzettségéhez kapcsolódik-e [szorosan; nagyrészt; félig-meddig; alig; egyáltalán nem]
19. Mióta dolgozik ennél a munkáltatónál
20. Mióta tölti be ezt a foglalkozást/munkakört
21. A (legutolsó) szakképzettség megszerzése óta hányadik munkakört tölti be
22. Munkával való elégedettség [nagyon elégedett; elégedett; kevéssé elégedett; nagyon kevéssé elégedett; egyáltalán nem elégedett]
23. Elmúlt havi nettó keresete
24. Az elmúlt hónapban hány munkaórát dolgozott
25. Van-e beosztottja
26. Ha van, hány fő
27. Ha jelenleg alkalmazott, vállalata/munkahelye milyen tulajdonban van
28. A szakképzettség megszerzése és a kérdés között részt vett-e valamilyen képzésben/továbbképzésben
29. Ki fedezte a költségeit [munkáltatója; saját maga; munkaerő-piaci központ; ingyenes állami oktatás; egyéb]
30. A továbbképzés szakmai megnevezése
31. A képzés időtartama
32. Miért tanult tovább [specializáltabb szaktudásra van szüksége; kiegészítő szakismeretre van szüksége; a tanultaktól eltérő szakképzésre van szüksége; idegennyelvtudás fejlesztése; számítógépes ismeretet kíván szerezni; a jelenlegitől eltérő munkakörhöz szükséges ismereteket kíván szerezni; személyes érdeklődésének megfelelő műveltséget kíván szerezni; egyéb]
33. Jelenlegi telefonszáma

KÉRDŐÍV

a évben a középfokú szakképzési rendszerből kilépőkről

(harmadik, negyedik megfigyelés)

Azonosító:

1. Év hónap és év hónap között változott-e munkaerő-piaci státusza
 - 1 - igen
 - 2 - nem
2. Ha 1. kérdés 1: évben, hónapban, napon az Ön munkaerő-piaci státusza:
 - 1 - alkalmazott
 - 2 - vállalkozó/önfoglalkoztató
 - 3 - munkanélküli
 - 4 - katonai szolgálatot teljesít
 - 5 - nappali tagozaton tanul
 - 6 - GYES-en, GYED-en (GYET-en) van
 - 7 - háztartásbeli (eltartott)
 - 8 - egyéb, éspedig:
3. Ha 1. kérdés 1 és ha 2. kérdés 5, mely oktatási intézmény, mely szakán, hányadik évfolyamon, mióta?

Az oktatási intézmény neve:

A szak megnevezése:

Az évfolyam:

A tanulmányok kezdésének dátuma: év hó
4. Ha 1. kérdés 1 és ha 2. kérdés 1, munkaviszonya:
 - 1 - állandó jellegű és meghatározatlan időtartamú
 - 2 - meghatározott időtartamú
 - 3 - megbízás jellegű (tiszteletdíjas, jutalékos, stb.)
 - 4 - alkalmi, időszakos
5. Év hónap és év hónap között változott-e munkahelye (vállalata)
 - 1 - igen
 - 2 - nem
6. Ha 5. kérdés 1 és ha 2. kérdés 1 vagy 2, akkor írja le, vállalata (telephelye, cége) fő tevékenysége milyen termék(ek) gyártása, illetve szolgáltatás(ok) nyújtása (pl.

számítástechnikai eszközök, konfekcióipari termékek, stb gyártása; banki tevékenység, adóügyi tanácsadás, műszaki szakoktatás, közgazdasági kutatás).

7. Év hónap és év hónap között változott-e munkahelyének (vállalatának) telephelye (települése):

1 - igen

2 - nem

8. Ha 7. kérdés 1 és ha 2. kérdés 1 vagy 2, évben, hónapban, napon vállalatának (munkahelyének) telephelye (településnév):

9. Ha 5. kérdés 1 és 2. kérdés 1 vagy 2, akkor évben, hónapban, napon tudomása szerint körülbelül hányan dolgoznak vállalatánál?

1 - 10 fő vagy kevesebb

2 - 11-50 fő

3 - 51-100 fő

4 - 101-500 fő

5 - 501-1000 fő

6 - 1000 főnél több

10. Év hónap és év hónap között változott-e foglalkozása, munkaköre?

1 - igen

2 - nem

11. Ha 13. kérdés 1, mi foglalkozásának, munkakörének megnevezése évben, hónapban, napon:

Kérjük, ügyeljen arra, hogy a megnevezésből munkájának szakmai jellege kiderüljön! Ha az Ön munkaköre például tanácsadó, rendszerszervező, ügyintéző, asszisztens, államigazgatási előadó, osztályvezető, stb., akkor jelölje meg, mely területen dolgozik! Például: számviteli tanácsadó; számítástechnikai rendszerszervező, pénzügyi ügyintéző; marketing asszisztens; igazgatási osztály jogi előadója; polgármesteri hivatal egészségügyi osztály vezetője, stb.

12. Ha jelenleg alkalmazott vagy vállalkozó, jelenlegi munkája szakképzettségéhez:

1 - szorosan kapcsolódik

2 - nagyrészt kapcsolódik

3 - félig-meddig kapcsolódik

4 - alig kapcsolódik

5 - egyáltalán nem kapcsolódik

13. Ha jelenleg alkalmazott vagy vállalkozó, jelenleg hányadik munkahelyen (munkáltatónál) dolgozik?
..... munkahelye
14. Ha jelenleg alkalmazott vagy vállalkozó, hányadik munkakörben (foglalkozásban) dolgozik?
..... munkaköre
15. Ha jelenleg alkalmazott vagy vállalkozó az alábbiak közül mi jellemzi leginkább az Ön helyzetét? Jelenlegi munkámmal:
- 1 - nagyon elégedett vagyok
 - 2 - elégedett vagyok
 - 3 - kevésbé vagyok elégedett
 - 4 - nagyon kevésbé vagyok elégedett
 - 5 - egyáltalán nem vagyok elégedett
19. Ha jelenleg alkalmazott vagy vállalkozó, évben, hónapban nettó keresete, vagy ha ez nem a "jellemző" keresete, akkor az utolsó "jellemző" keresete:
..... ezerFt
20. Ha jelenleg alkalmazott vagy vállalkozó, év havában hány munkaórát dolgozott, vagy ha ez nem a "szokásos" munkaideje volt, akkor utolsó "szokásos" munkaideje:
..... munkaórát
21. Ha jelenleg alkalmazott vagy vállalkozó, van-e beosztottja?
- 1 - igen
 - 2 - nem
22. Ha volt beosztottja, hány fő?
..... fő
23. Ha jelenleg alkalmazott, vállalata/munkahelye milyen tulajdonban van:
- 1 - állami
 - 2 - magyar magántulajdonú
 - 3 - nem magyar magántulajdonú
 - 4 - vegyes tulajdonú 1: állami és magyar magántulajdonú
 - 5 - vegyes tulajdonú 2: állami és nem magyar magántulajdonú
 - 6 - vegyes tulajdonú 3: magyar és nem magyar magántulajdonú

24. Év hónap és év hónap között részt vett-e valamilyen képzésben/továbbképzésben?

1 - igen

2 - nem

25. Ha 25. kérdés 1., hány képzésben/továbbképzésben vett részt:

(ha többfajta képzésben vett részt, a továbbiakban az ön szerint legfontosabbra kérdezzük rá)

26. Ha igen, a képzés költségeit ki fedezi/fedezte?

1 - vállalata

2 - saját maga

3 – munkaerő-piaci központ

4 - ingyenes állami oktatás

5 - egyéb, éspedig:

27. A továbbképzés szakmai megnevezése:

28. A képzés kezdete: év, hó

29. A képzés várható befejezése: év, hó

30. Ha 25. 1., akkor felsőoktatási intézmény által szervezett/nyújtott képzés?:

igen nem

31. Ha 30. igen, mely felsőoktatási intézmény

32. Milyen bizonyítványt ad: (megnevezés)

..... hónap hét

33. Miért tanul tovább?

1 - specializáltabb szaktudásra van szüksége

2 - kiegészítő szakismeretre van szüksége

3 - a tanultaktól eltérő szakképzettségre van szüksége

4 - idegennyelvtudás fejlesztése

5 - számítógépes ismereteket kíván szerezni

6 - a jelenlegitől eltérő munkakörhöz szükséges ismereteket kíván szerezni

7 - személyes érdeklődésének megfelelő műveltséget kíván szerezni

8 - egyéb, éspedig:

34. Ha év, hónap napján nincs kereső foglalkozása, miben látja ennek okát?

	igen	nem
keres, de eddig nem talált	1	2
jobban jár, ha nem dolgozik	1	2
nincs állás a környéken	1	2
nincs a képzettségének megfelelő állás	1	2
inkább végez alkalmi munkát	1	2
nem szorul rá anyagilag	1	2
családi okokból (pl. gyerekgondozás)	1	2
egészségi okokból	1	2
egyéb okból	1	2

35. Jelenlegi telefonszáma